

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi polji. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za pol leta 1 gld. 80 kr., za četrť leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 20 kr., za četrť leta 1 gld. 15 kr. nov. den.

V Ljubljani v sredo 3. avgusta 1864.

Gospodarske stvari.

Odprto pisemce

do naših gospodarjev,
kterim je letos rž polna
rožičkov ali vranjih parkljev.

Pisal P. N. Feuser.

Neznano veliko je letos sèmtertjè na rženih klasih bilo rožičkov, vranjih parkljev ali glavnic (mutterkorn, secale cornutum), zlasti na lepih ržiščih ljubljanskega mahú (morast). Ne morem si kaj, da ne bi spregovoril besede o tej nadlogi.

Zlasti v mokrih letinah, kakor je letošnja bila, so na klasovji rženem, pa včasih tudi pšeničnem, ječmenovem, ovsenim, turšičinem itd. roženim parkljičkom podobni črnkasti izrastki, ki jih pozná vsak otrok. Kaj prav za prav se godí v takem zrnji, da se prebrne v rožičke, si vsi naravoznanci še niso ene misli; to pa je po vsem gotovo, da ti rožički nimajo tega celó nič v sebi, kar ima zdravo zrno, ampak da so skoz in skoz hudo strupeni; pglavitni strup njih je tako imenovani ergotin, drugi je fungin; so pa v njih še druge tvarine: cerin, stearin, neko mastno olje itd. itd. Ako take rožičke v moko zmelješ in z mlekom kuhaš, dobiš hud strup za muhe, pa tudi druge živali. Ko sem nekega leta pleve take rži, v kateri je bilo več rožičkov, dal prešičem, so se brž prikazale znamenja hudega zavdanja; večí prešiče smo rešili, dva mala pa sta crknila; raztelesenje je kazalo, da jih je strup umoril.

Naj bi tedaj duhovni gospodje s prižnice, pa srenjski župani in drugi gospodarji, kateri „Novice“ beró, razglasili svojim ljudém, kako sila nevarna je ta pritklina v rži! Pa tudi to naj jim povejo, da človek zbolí, ako kruh ali kako drugo močnato jed vživa, v kateri je z moko vred bilo somletih več teh rožičkov. Boizen ta se imenuje žitna božjast. V Parizu je že več let komisija, ktera preiskuje na vse strani to stvar.

Nauk vsem pa naj je ta:

Rožički ali vranji parklji naj se iz žita prav skrbno izberó in sežgó; ne za živinsko klajo ne za gnoj naj se ne rabijo nikdar nikoli.

Rožički obdržijo veliko let svojo kalilno moč. Ako pridejo kakor koli na polje, začnó kaliti, in kalijo tem več, čem bolj je zemlja mokra in vreme vlažno. Največ se jih nahaja ob krajih njive in kjer je žito bolj redko.

Rožički so prav takrat zreli, kadar cvetè rž.

Varovati se je tedaj treba, da se ne pomešajo semenu, da ne pridejo ne na gnojnišče ne v me-

šani gnoj (kompost). Zato je gospodarjem posebno letos treba pazljivim biti, da si za seme izberó čisto rž.

Dostavek vredništva. Nadjaje se, da skušeni naš gosp. Feuser ni boba v steno metal s tem podukom, potrjujemo tudi mi po lastnih skušnjah, da mnogo živine je že poginilo po strupu tem, da pa gospodarji še vedili niso, zakaj, ter so krivicili marsikaj drugega. Da pa je tudi to res, da že mnogokrat je po povžiti taki moki nastala med ljudmi kuga, ki se imenuje žitna božjast (Kriebelkrankheit) in se končá s mrtvoudom in stem, da snet (brand) napada noge in roke in celi život, pričujejo nam stari zapisniki, kateri nam kažejo, da je bila taka kuga leta 1577 v Hesii, 1588 v Šlezii, 1648, 1649, 1675 v Voigtlandu, 1716 na Saksonskem, 1717 zopet v Šlezii, v Švajci 1709, 1716 in 1717, v nekterih krajih Francozkega je bila tako grozovita, da od 120 bolnih ljudi jih je komaj 5 živih ostalo, itd. itd. Čeravno so bili morebiti še drugi vzroki vmes, vendar je bil omenjeni strup mnogokrat kriv hudega ljudomora.

Kako naj se konoplje poruvajo in močijo.

Odkar se je bombaž podražil, so začeli naši kmetje zopet konoplje sejati, in tako je prav. Stariši ljudje vejo sicer menda dobro, kako je treba ž njimi ravnati, ker so bili nekđaj tega vajeni; mlajšemu rodu pa niso morebiti še celó imena „trlica“ (tarlica) „pezdirje“ in „mikati“ več znane. — Ker se bliža čas, ko navadno konoplje rujejo in močijo, ne bo morda neprimerno, če mladim pa tudi starim v poduk o njih kaj povemo. Posneli smo ta poduk iz italijanskega našega družbinega časnika „Atti e memorie“; njegov vodnik pa je nek G. B. Margarolli.

Opustivši za zdaj vse, kar se sejanja tiče, prestopimo naravnost k poruvanju. Ruti se morajo konoplje ne vse h kratu, ampak enkrat ene, enkrat druge. Poberejo naj se poprej moške tudi belice imenovane, to je, tiste, ki ne dajé semena, in ki so poprej zrele kot une; če ne, bi dale moške stebila, ker že zrele, veliko močnejše in boljše predivo, kakor ženske (črnice, semenice), ki niso še zrele; povrh tega bi se pozgubilo tudi seme.

Konoplje se navadno rujejo s koreniki; v nekterih krajih jih pa žanjejo ali kosijo. Na uni prvi način (vižo) se dobí več lepega prediva, na drugi pa več tulja ali štópe. Potem, ko so se moške konoplje poruvale ali požele, naj ostanejo skoz 2 ali 3 dni na ženske naslonjene, da počasi zvenejo in se osušijo. Kadar sčasoma tudi semenice dozoriyo, naj se porujejo tudi one, pa posebej v snope povežejo. Ene in druge pa naj se pustijo na solncu, naj se pobere seme, in